

riile noastre întunecate, calea tradițiilor ortodoxe grecești, pe care a urmat-o el însuși și care duce către viața veșnică, unde este Hristos, „capătul oricărei doriri”.

*Smeritul său fiu,
Monahul Teoclit Dionisiatul
Sfântul Munte, 1987*

ORIGINEA ȘI EDUCAȚIA ÎN SFÂNTUL MUNTE

„[...] Când harul lui Dumnezeu s-a sălășluit în inima mea, ca să vin în acest binecuvântat loc de liniște și de rugăciune, era luna lui februarie a anului măntuirii 1910.”

Părintele Gavril

Însemnată personalitate, care de curând a părăsit marea familie monahală a Sfântului Munte și a lăsat un gol cu neputință de împlinit, este părintele meu, Gavril arhimandritul, stareț al Mănăstirii Sfântul Dionisie. Pregăteam de mulți ani material pentru o monografie, nu doar pentru că mi-a fost timp de 42 de ani părinte duhovnicesc, ci și pentru că a fost cea mai mare personalitate a Sfântului Munte în decursul ultimului secol. Dar pentru că în ultima vreme s-au înmulțit mesajele și întrebările din partea unor persoane oficiale și neoficiale, reproșându-mi tăcerea în legătură cu fericitul meu părinte, deși despre alte personalități vorbesc – aşa cum este Atanasie Ivireanul –, m-am hotărât să scriu această carte despre ieromonahul al cărui nume a plinit viața Grădinii Maicii Domnului timp de 73 de ani.

Într-adevăr, cei care cercetează istoria aghiorită a ultimelor decenii este cu neputință să nu întâlnească numele părintelui meu, fie în problemele duhovnicești, fie în cele administrative, economice sau politice.

Personalitate marcantă, înzestrat din fire, dăruit cu o minte cuprinzătoare, având o pătrunzătoare capacitate de înțele-

gere, o memorie deosebită, o judecată luminată, părintele Gavriil Dionisiatul a fost pentru o jumătate de secol bărbatul cel mai popular al Sfântului Munte, un fel de consilier permanent și ministru al problemelor externe ale Sfintei Chinotite.

Înțelesc, moderat, echilibrând contradicțiile și găsind în totdeauna modul potrivit de a aborda o problemă, experimentat, profund, evitând exagerările și lipsurile, a acționat permanent precum un „acrobat”, exercitându-și influența sa irenică în vremuri de anormalitate în conducerea națională sau bisericăscă. Era „chintesența întregului Sfânt Munte”, după cum s-a exprimat în cuvântul funerar un erudit stareț, într-un elan de neașteptată germinare teologică și într-o explozie de entuziasm, sau – cum mi s-a spus mai târziu – „bătrânuș era Sfântul Munte”.

Părintele Gavriil s-a născut în 1886, în Mesonikolas, un sat de munte din Karditsa. Numele său era Gheorghios Kazasis. Cu toate că era dăruit cu agerime intelectuală și avea vocație pentru studiu, tatăl său l-a trimis la școala medie, unde a dobândit destule cunoștințe. Iubitor de învățătură și harnic precum era, a citit nenumărate cărți bisericești și de literatură, în paralel cu munca pe proprietățile tatălui său. Treptat, a început să fie atras de viața duhovnicească și, mai concret, de monahism, cultivându-și dorințele sale duhovnicești ca psalt și cîtez la biserică din satul natal și formându-și o conștiință bisericească.

Dintr-o însemnare autobiografică reiese că l-au sensibilizat și problemele naționale ale epocii, cum era aşa-numita problemă „macedoneană”. Și, după cum însuși ne spune, la vîrstă de 17 ani a plecat pe ascuns de acasă și a călătorit până la Volos, ca să se înscrie ca voluntar în corpurile de armată ale macedonenilor. Dar comandanțul militar de acolo a considerat că este prea Tânăr și l-a respins.

Întorcându-se în satul său, a continuat munca la câmp, studiind cu nesaț cărți călugărești, bisericești și patriotice. După terminarea armatei a plecat, la 1 februarie 1910, în Sfân-

tul Munte, plastografiind certificatul de călătorie – după cum scrie el însuși – și semnatura primarului din Nevropolis:

Stampilându-le potrivit regulii, ca subsecretar al primăriei, am plecat tâlhărește, declarându-le alor mei că o să mă mut, cu ocazia celor două sărbători, ale Sfinților Trifon și Hipoponti, la stâna din apropierea satului, pentru a vedea dacă puținele noastre oi, care pășteau acolo, au fătat.

Întrucât relatarea condițiilor plecării din lume a părintelui, ca și dezvăluirea mentalității existente în mănăstirile Sfântului Munte în acea vreme prezintă un deosebit interes, voi insera integral textul manuscris din autobiografia sa, care se distinge prin simplitatea și harul stilului, dar și prin limpeziime, fiind scris în ultimii ani ai vieții sale:

Vînd să plec, am luat din cutia cu bani din casa părintească 260 de drahme, echivalentul a 10 lire de aur și, după ce mi-am luat pașaportul de la prefectura din Trikala, i-am scris din Volos tatălui meu că plec în America și că o să-i scriu de acolo după un an. În Volos am întâlnit pe altcineva de aceeași vîrstă cu mine, din Mavromatio, Karditsa, care mergea și el spre Sfântul Munte cu scopul de a rămâne acolo.

În ziua de 5 februarie am ajuns cu corabia în Dafne și de acolo pe jos la Kareia, apoi am luat permisul de intrare. Mai întâi am mers la Simonopetra, unde nu am fost primiți, fiind că proveneam din vechea Grecie¹, după aceea la Grigoriu, unde s-a întâmplat la fel, iar apoi la Dionisiu, unde am fost primiți, împreună cu alt Tânăr din Capadoccia.

Într-o altă însemnare biografică părintele notează că intenția sa inițială a fost să se facă sihastru, însă, înrâurit de duhul ascetic al mănăstirii și de locurile frumoase, și-a schimbat gândul și a rămas la Mănăstirea Sfântul Dionisie. Dar să îi dăm cuvântul părintelui meu, care ne descrie cu atâtă bucurie

¹ Așa-numita Grecie veche desemnează regiunile eliberate de sub turci înainte de 1912.

primele „chinuri” ale închinovierii sale și ne descoperă felul înțelept în care gândeа, ca novice:

Când harul lui Dumnezeu s-a sălașluit în inima mea, ca să ajung în acest binecuvântat loc de liniște și de rugăciune, era luna februarie a anului măntuirii 1910. Dorința mea era să mă mut la schitul kavso calivitilor, acolo unde a viețuit în ascetă și compatriotul meu, Cuviosul Acacie, și unde au viețuit doi ie-romonahi, frați după trup, din același loc cu mine, al căror duhovnic, Pantelimon, preacuvios și plin de virtuți, este poate și cel mai în vîrstă dintre aghioriții în viață, la cei 103 ani ai săi.

Hotărât să trăiesc în Sfântul Munte ca sihastru, am plecat pe uscat din Dafne spre Kavso kalivia. Aflându-mă însă la această sfântă mănăstire, a Sfântului Dionisie, am văzut rânduiala părinților pentru înmormântarea unui bătrân ierodiacon, care avuse loc în ziua aceea și, înrâurit de viețuirea ascetică a mănestirii și de împrejurimile locului, am rămas, punându-mi cu totul nădejdea măntuirii în Preabunul și Slăvitul Dumnezeu.

Era Marele Post al Paștilor când m-am închinoviat și am fost numit să slujesc ca ajutor la casa de oaspeți a mănestirii. În acea vreme sfintele schituri și sihăstriile erau pline de monahi, iar sfintele mănestiri, care își aveau pe atunci metocurile lor, făceau cu dănicie milostenie și în fiecare seară de sămbătă veneau asceti și părinți pustnici, pentru a rămâne la priveghere și pentru a primi consacrata milostenie.

Însuflare de fireasca simpatie și de respectul față de aceștia, dar și de sfială, încercam fie prin întrebări, fie trăgând cu urechea, fie sezând lângă ei, să „fur” câte ceva din discuțiile și din con vorbirile lor, pentru a înțelege din acestea starea lor duhovnicească.

Era aproape noapte și așteptam bătaile toacei pentru priveghere. Se terminase și obiceiul servirii cafelei (kerasma) pentru frați și pentru străini și stăteam, odihnindu-mă în camera în care se servea cafeaua, până când avea să înceapă privegherea celei de-a cincea Duminici din Postul Mare.

Preabunul Dumnezeu, vrând, se pare, să mă înștiințeze despre chipul de viețuire al părinților nevoitorii sau, mai mult decât atât, să alunge nemulțumirea mea lăuntrică pentru briile din cauza cărora căteam – căci, fiind mai tânăr, eram trimis de două ori pe săptămână la cules, împreună cu alții de aceeași vîrstă cu mine, și eram lipsit de sfânta slujbă; și fiindcă nu puteam să le mănânc gătite din pricina amărciunii lor –, a rânduit de au venit doi pustnici, care au șezut pe scaunul de afară, unul zicând: „Cum ați petrecut Sfântul și Marele Post până acum?” Răspunzând, celălalt a zis: „Prin rugăciunile voastre și cu harul lui Hristos, bine. Avem în vecinătate pe sfântul duhovnic, părintele Matei, care slujește Sfânta Liturghie, și frații se împărtășesc miercurea și sămbăta; de aceea m-a trimis starețul să iau prescură și puține lumânări și vin pentru Sfânta Împărtășanie, apoi să mă întorc.” „Si trupește, în general, cum o duceți?”, a întrebat primul. „Slavă lui Dumnezeu cel Sfânt, a răspuns celălalt. Anul acesta, Domnul S-a milostivit de noi și locul s-a umplut de brii și nu am simțit cum a trecut Postul Mare; în fiecare zi le fierbem cu puțin orez, iar sămbăta și duminica, și cu puțin ulei, și suntem bogați în ale măncării, slăvit fie numele Domnului!” Auzind toate acestea, m-am căit și m-am vindecat de patima cărtirii, fiindcă noi căteam în mănestire doar o dată-de două ori pe săptămână și, mai mult de atât, aveam la masă măslini și smochine, în timp ce ei, în pustiul arid, nu le au. Iar briile sunt delicatele vârfuri ale unei plante care face parte din categoria celor agățătoare; la gust sunt amare, au proprietăți diuretice și de curățare a săngelui, după cum spun botaniștii. Cresc pe toate piscurile Sfântului Munte, iar ramurile ei ies cu gingăsie din pământ de la începutul până la sfârșitul lui martie și sunt considerate o binecuvântare a lui Dumnezeu pentru această perioadă de post. Pentru cel care le mănâncă pentru prima oară și fără ulei, aşa cum se face în zilele de post în Sfântul Munte, par într-adevăr otrăvitoare și dăunătoare, dar părinții, obișnuiați cu ele, le consumă.

„[...] Iar inima mea delicată, a Tânărului de 22 de ani, ardea de fericită întristare și pocăință.”

Părintele Gavril

În fragmentele autobiografice pe care ni le-a lăsat există nenumărate informații despre primul an al noviciatului său, despre felul în care gândeau, despre etosul său, ca viitor călugăr purtător al schimei mari, dar și despre modul în care *inima sa delicată de 22 de ani ardea de fericită întristare și frângere a inimii*.

Voi alătura aici un text autobiografic extins al fericitului meu părinte, care descrie sentimentele sale când, un an mai târziu, fiind novice la Metocul Monoxylitis (Dintr-un lemn), a fost chemat de către stareț să fie tuns în monahism, dându-i-se schima cea mare. Informațiile pe care ni le dă sunt foarte prețioase, nu doar pentru faptul că poartă amprenta modului de viață din acea perioadă, dar și fiindcă prevede modul său de viețuire ulterior și ajută în chip direct și indirect la cunoașterea personalității sale:

Când îmi împlineam „ucenicia” călugărească, în anul mănuirii 1911, mănăstirea mea de metanie și-a trimis barca la Metocul „Monoxylitis”, ca să mă ia. Peste două săptămâni, în vinerea săptămânii a cincea a Postului Mare, care s-a nimerit în acel an în aceeași zi cu sărbătoarea Bunei Vestiri, am primit mult dorita schimă îngerească.

Cu multă emoție luându-mi rămas bun și iertare de la frați și de la ucenicii dimpreună cu mine, am coborât în aceeași zi

la țârmul metocului și, având parte de o vreme favorabilă, am ajuns cu corabia la Sfânta Mănăstire Xenofont. La întoarcere însă, vântul bătea din față și am văslit din greu, încât spre seară am sosit în micul port al Sfintei Mănăstiri a Rusikonului.

Hotărând să înnoptăm de nevoie acolo, am luat binecuvântare de la părinții de pe corabie să intru în mănăstire ca să ascult slujba Canonului Mare, dar și ca să-l cunosc personal pe părintele Gherontie, renumit pentru virtutea și desăvârșita sa smerenie. Când am ajuns în mediul zgomotos și plin de oameni al mănăstirii, care numărau atunci mai bine de o mie de frați monahi și sute de săraci, bătrâni și străini îngrijiti aici, obișnuit cu săhăstria din „Monoxylitis”, aș fi vrut să mă întorc în barcă, dacă ar fi existat loc ca să înnoptez acolo.

Însă, printr-o fericită coincidență pentru mine, în această sfântă mănăstire slujba Utreniei Canonului Mare începe de seara, sub forma privegherii, iar eu m-am grăbit, de când a bătut toaca, și m-am așezat în primul loc din stranele „ucenicilor”, în aripa dreaptă a bisericii, ca să urmăresc slujba și pe dorul meu părinte Gherontie, al cărui loc era, după cum mi se spusese, lângă strana starețului.

Sfânta slujbă a început în scurt timp, într-o liniste și o disciplină desăvârșite, călugării ruși stând nemîșcați; iar când, după Evanghelie și după „cântările treimice”, bătrânul Părinte a început să cânte: „Ajutorul și acoperământul meu fiu, spre mântuire!”, s-a veselit inima mea și oasele mele au fost pătrunse de dulceața psalmodiei lui cea cu pocăință. Îl vedeam, ca în vedenie, pe cinstițul părinte ștergându-și lacrimile în timp ce psalmodia: „Când voi începe să-mi plâng faptele ticăloasei mele vieți?” La ultimul tropar în cinstea Maicii Domnului atât de mult să aprins inima sa de pocăință, privind spre icoana Pantanassei¹ și ațintindu-și ochii, cu desăvârșită evlavie, la chipul ei îngeresc, cu multe lacrimi, dar și cu o familiaritate filială, și a cântat:

¹ Maica Domnului Pantanassa – Împărăteasa tuturor.

„Preașfântă Născătoare, nădejdea celor ce te roagă fierbinte, ridică de la mine jugul cel greu al păcatului!”

Celealte tropare le-au cântat pe rând alți părinți, fiecare câte unul, aşa cum este obiceiul în Sfântul Munte.

Când trebuia ca, după Sinaxar, să se citească viața Sfintei Maria Egipteanca, am observat o mișcare în rândul monahilor până atunci nemișcați și i-am văzut pe cei mai în vîrstă deplasându-se spre analog.

Pentru mesajul său plin de pocăință și actual, viața sfântului o citește starețul, însă, întrucât acesta, fiind, nu cunoștea bine limba greacă și fiindcă în această sfântă mănăstire primele și cele mai însemnate lecturi au loc, de regulă, în greacă, i-a dat ascultarea citirii starețului Gherontie, ca primul în cinste în rândul monahilor greci.

Am auzit mulți cîtei buni și cu talent retoric, dar mărturisesc că nici până azi nu am aflat pe cineva asemenea fericitului părinte Gherontie, care să redea cu atâtă pocăință și cu atâtă expresivitate textul. Privelîștea era unică și de neuitat: scena celor 50 de monahi ruși, care vorbeau o altă limbă, strânși în jurul analogului, unii stând în genunchi și alții, bătrâni, șezând cu picioarele încrucișate, privind fără să clipească spre buzele bătrânlui „tipică”, neînțelegând, după cum cred, prea multe, dar fiind puternic mișcați de tonul plin de pocăință și, în general, de lectura extraordinară a părintelui. Și, cu cât înainta această lectură neasemuit de emoționantă, cu atât vocea părintelui devinea mai caldă, iar zdrobirea sa interioară, duhovnicească, devinea mai limpede, întrerupându-se pentru puțin, ca să își dreagă, printr-o tuse înfundată, glasul. Dar ajungând la dialogul plin de viață dintre Ava Zosima și Cuvioasa Maria, când acesta o întreabă: „Zi-mi, sfânta lui Dumnezeu!”, iar aceea răspunde: „Ava Zosima!”, iubitul părinte nu a putut să-și stăpânească emoția, iar inima și vocea i-au izbucnit în suspine și lacrimi nestăvilate, transmitând emoția tuturor credincioșilor din biserică.

Îndată cîndiștul stareț s-a îndreptat către el și, luându-l de braț, l-a condus la locul său, în strană.

Iar inima mea fragedă, a Tânărului de 22 de ani, ardea de dulcea întristare cea după Dumnezeu și de pocăință și credeam că-l văd și-l aud chiar pe Ava Zosima grăind către preafericita sfântă. Nefind însă străin de judecarea cea vicleană, am socotit că acea zdrobire a inimii părintelui era urmarea tropelor de pocăință ale Canonului Mare și a vieții sfintei. Am aflat însă, întrebând, că preacuviosul Părinte o avea pe sfânta ca însotitoare a vieții sale monahicești și că, prin ascultarea sa, fiind prezent noaptea și ziua în biserică, în timpul învățăturii se aseza în pronaos, „trăgând” în mâna stângă șirul de metanii, iar cu dreapta ștergându-și lacrimile cu o bucată specială de pânză, pe care, coborând la țarm, o spăla în mare; făcea aceasta, după cum cred, ca pe un botez în baia nașterii de a doua, în lacrimi, după cum spune marele Arsenie.

Despre acest cuvios bărbat am aflat de la un monah bătrân, compatriot de al său, că Tânăr fiind, într-o zi, în timp ce se găsea pe un câmp largă Kydonies¹, în Asia Mică, un turc dintre cei veniți pe atunci din Rusia, după Războiul Crimeii, ca refugiați, a atacat, cu intenții imorale, o Tânără creștină, care culgea ierburi pentru mâncare; atunci el a sărit în ajutorul celei ce avea același sânge și aceeași credință cu el și, în timpul luptei dintre ei, turcul a fost omorât. Astfel, cînditorul de Dumnezeu Gheorghe, aşa cum se numea în lume, vrând-nevrând, s-a retras în Sfântul Munte, în Mănăstirea Russikon, și a devenit monah, schimbându-i-se numele în Gherontie. După cum istorisesc cei care mai trăiesc și azi, dintre călugării împreună-viețuitori cu el și cunoscuți ai săi, timp de 50 de ani a trăit în această mănăstire în pace și, precum un miel fără de răutate, nu s-a amestecat în nici un fel în certurile dintre greci și ruși, iar atunci când domniau cei din urmă și monahii greci plecau să trăiască în altă par-

¹ Oraș aflat la țarmul mării, întemeiat în secolul al XVI-lea, azi – Aivali.

te, în Munte, primind pentru aceasta, din partea rușilor, o sumă însemnată de bani, fericitul nu l-a nici decum în seamă în selarea, ci rămânea în metania sa, slujitor credincios și răvnitor desăvârșit al limbii materne și al rânduielii bisericesti. Trăind cu totul 87 de ani, a adormit în Domnul în anul 1918, lăsând în urma sa amintirea de neșters a monahului grec, cuviros și authentic. Și să nu vă îndoiați, fraților, din pricina faptei de ucidere a celui de alt neam. Avem în față cele săvârșite mai demult de Prorocul Moise, și de Cuviosul Moise Etiopianul, și de marele Părinte Macarie. „Nimeni nu are dragoste mai mare ca aceasta decât cel care și pune viața pentru prietenii săi”, potrivit cuvântului Domnului. Patrioții greci, curați, din generația trecută, și-au jertfit viața pentru neam și pentru țară, nu din întâmplare și pentru scopuri străine, ci datorită idealurilor de iubire de frați și de țară, iar atunci când trecea vremea unor astfel de fapte, reveneau și se grăbeau să se curățească de necurăția păcatului și, cu toate că neleguiurea lor era socotită, cu siguranță, ca dreptate înaintea Domnului, nu încetau, precum fericitul Gherontie, să strige către Domnul: „Ridică deasupra mea jugul cel greu al păcatului și, ca un milostiv, dă-mi iertare fărădelegilor!”

MONAHUL GAVRIIL, SCHIMONAH

„[...] Am văzut fața lui «ca o față de înger» și, căzând la picioarele lui, am zis: «Binecuvântă-mă, părinte!»”

Părintele Gavril

Pe bunul, înțeleptul și smeritul Gheorghe îl aștepta, în formarea sa ca ucenic, încă o ispită, punându-i la încercare răbdarea, pentru a se vedea dacă este vrednic să ridice jugul schimei celei mari. În mănăstirea rusească, în ziua precedentă tunderii sale, „din pricina uitării”, a mâncat, odată cu mâncarea fără ulei, și câteva măslini, și acest fapt a fost judecat de către părintele său duhovnic ca un impediment pentru primirea Sfintei Împărtășanii care avea să urmeze după săvârșirea slujbei tunderii. Așadar a fost obligat să postească și în această zi, a Bunei Vestiri.

Această întâmplare o povestește părintele meu și o alătur aici, ca expresie a profundei sale evlavii, ascultări și smerenii, de vreme ce a primit fără să protesteze canonul absurd potrivit criteriilor noastre. Într-adevăr, poate fi socotită dezlegarea la câteva măslini drept impediment pentru Sfânta Împărtășanie? Dacă însă se ține seamă de faptul că Mănăstirea Sfântul Dionisie era obște prin excelență ascetică, iar neconsumarea măslinelor cu o zi înainte de împărtășirea monahilor era aplicată ca o rânduială constantă, atunci cazul ucenicului, ca unul ce cădea sub opreliște, constituia o abatere.

Altceva era, desigur, dacă se putea face uz de iconomie ca să se depășească dificultatea. Oricum, această poziție categorică a starețului este o învățătură justă despre respectarea și păs-